

ZÁCHRANNÉ AKCE MIKULOVSKÝCH ARCHEOLOGŮ NA BŘECLAVSKU V LETECH 1990 A 1991

Jaroslav Peška - Evženie Klanicová, *Regionální muzeum Mikulov*

Letní archeologická sezona byla v roce 1990 zaměřena na dva hlavní projekty. Třetí sezonou pokračoval výzkum výšinného sídliště ze starší doby bronzové, které se rozkládá na návrší zvaném lidově "Koldberky" nebo "Štambery", zvedající se nad severním břehem rybníka Nesyt na katastru obce Sedlec u Mikulova. Lokalita je známá od roku 1968, kdy zde prováděl povrchový průzkum J. Unger a po něm I. Peškař z AÚ ČSAV Brno.

Archeologům se podařilo prozkoumat další část sídliště nositelů maďarovsko - věteřovské kultury (cca 16. stol. př.n.l.), které bylo zbudováno na strategicky příznivé vyvýšenině v blízkosti vodního zdroje s velmi dobrým přehledem po krajině. I když osada nebyla uměle opevněna, skýtala ne příliš snadno přístupný kopec v tomto smyslu dobrou ochranu. Dosavadní zjištění ukazuje, že postupné osídlení lokality se koncentrovalo především na vlastní temeno návrší a přilehlé horní partie svahů, jeho rozsah však nelze přesně stanovit. Archeologicky byla sondována hlavně západní část naleziště na ploše asi 7,5 ha a z povrchových sběrů víme, že nálezy pokračují mnohem dál směrem na východ.

K nejzávažnějším zjištěním výzkumu z roku 1990 náleží bezpochyby odkryv základů kůlové nadzemní stavby, nejspíše obytného domu, přičemž podobná starobronzová obydlí jsou u nás poměrně vzácná. Jedná se o stavbu s nosnou konstrukcí v podobě tří řad vždy po čtyřech kůlech o rozměrech 6 x 3,5 m, orientovanou delší osou ve směru S - J. Zbytky po dřevěných kůlech se v terénu projevovaly jako kruhové jamky o průměru 30 - 50 cm a byly jen nepatrně zahloubeny do podloží, v době funkce objektu zde tehdy musely existovat mocné nadložní vrstvy. O tom svědčí zvětřalá skála, vystupující mimo jiné také v areálu půdorysu vlastní stavby asi o 20 - 30 cm nad úroveň dnešního podloží. Zajímavým stavebním prvkem jsou trojboké negativy vlastních dřevěných kůlů zjištěné v obou jižních nárožích.

Trojice kůlových jamek v těsném sousedství domu může představovat buď součást základní konstrukce v podobě nějakého přístavku nebo jde o pozdější přístavbu. Vyloučit nelze další samostatnou stavbu menších rozměrů. Ze srovnání s jinými nálezy pravěkých domů víme, že stěny, t. j. prostor mezi sloupy, byly propleteny proutím a omazány hlínou. Přestože důkazy v podobě nálezů většího množství tzv. mazanice s otisky proutí ve výplni okolních objektů chybí, předpokládáme v Sedleci obdobnou situaci.

Kromě sledované stavby byla v sondě SI/90 o rozměrech 20 x 15 m prozkoumána kónická zásobní jáma přes 1,5 m hluboká, jedna menší odpadní jáma a několik kůlových jamek volně roztroušených po celé ploše. Také v ostatních sondách byly odkryty půdorysy typických kónických jam, jejich celkový počet na lokalitě se blíží číslu 30. V jejich výplni se nacházelo množství typických zlomků soudkovitých hrnků a koflíků, dále hrnky na nožkách a mísy, z dalších nálezů pak hlavně zvířecí kosti, lastury, štípaná a broušená industrie. V roce 1990 byl výzkum na této lokalitě prozatím uzavřen.

Za druhým projektem se mikulovští archeologové přesunuli do vzdálenějšího koutu břeclavského okresu do Šitbořic. Archeologickou lokalitu v poloze "Prostřední torhety" objevil v roce 1989 Jaroslav Němeček, člen Vlastivědného kroužku zájemců o archeologii. Při povrchovém průzkumu okolí Divák zde našel stopy opevnění v podobě příkopu na temeni kopce, který leží těsně při jižní hranici k. ú. Šitbořice, vlevo od silnice Diváky - Šitbořice.

V jarních měsících roku 1990 bylo na lokalitě prováděno geofyzikální měření a geodetické zaměření kopce. Výsledky měření ukazovaly na nikoliv jednoduché, nýbrž dvojité opevnění vrcholu návrší. Následný archeologický průzkum byl situován do míst největších geofyzikálních anomálií s cílem ověřit, případně časově přiblížit, dobu opevnění návrší kopce. Bylo položeno celkem 5 sond, z nichž 4 protly dvojicí souběžných příkopů, opevňujících areál o rozloze zhruba 2 ha. Zjištěný vnitřní příkop má trapezovitý tvar s rovným dnem, rozměry 3,5 až 4,0 m ústí a 2,5 až 3,0 metry u dna, hloubka činí 1,0 až 1,2 metru od podloží. V profilu příkopu bylo pozorováno několik vrstev, poměrně chudých na datovatelný materiál, nálezy ze dna datují příkop rámcově do starší doby bronzové. Paralelně probíhal ve vzdálenosti 13,5 m tzv. vnější příkop, hrotitý o šířce 5,5 m a hloubce 2,4 m od podloží, jehož výzkum zatím nepřinesl dostatek datovacího materiálu. Horní vrstvy výplně vnitřního příkopu patří rámcově do mladší doby bronzové. Další fáze osídlení kopce náleží do pozdní doby halštatské. V nevelké vzdálenosti od vnitřní hrany příkopu byly zachyceny ve dvou sondách zemnice a polozemnice, datované keramikou a nálezem na tehdejší dobu vzácného železného nožíku. Na základě současného stavu výzkumu lze předběžně konstatovat, že pozdě halštatské osídlení se zjištěným opevněním nespojuje.

Ještě v průběhu výzkumu v Sedleci bylo nutno provést menší záchranný výzkum v intravilánu obce Lednice (dům č. p. 108), kde bylo při kopání základů rodinného domku narušeno nejméně 8 objektů, jejichž profily se rýsovaly ve vnitřní stěně stavební jámy. Nejméně 3 zásobnice kónického tvaru lze zařadit do starší doby bronzové, přičemž obj. č. 7 obsahoval mocnou souvislou vrstvu škeblí napříč celou jamou.

Zajímavou situaci představovala superpozice nejméně dvou objektů (obj. č. 6a, 6b, 6c). V horní vrstvě se zřetelně rýsovala polozemnice vyplněná šedým popelovitým zásypem, datovaná střepovým materiálem do doby římské. Porušovala starší jámu z období velatické kultury. Jako obj. 6c byla označena velká kůlová jamka o průměru 50 - 60 cm, z níž pochází římský střep, může tedy souviset s obj. 6a. Z lokality pochází i stavbou porušený hrob bez jakýchkoliv milodarů. Celková situace i jeho uložení v poloze natažené na zádech rukama podél těla a s hlavou orientovanou západním směrem naznačují, že mohlo jít o hrob slovanský.

Poslední větší akcí na podzim roku 1990 byl záchranný výzkum slovanského pohřebiště v trati Gajdošova cihelna na katastru obce Bulhary. Při hloubení rýh rozsáhlého závlahového systému docházelo k narušení archeologických objektů z různých období pravěku. Na známé lokalitě "Gajdošova cihelna" t. j. částečně vytěženém sprašovém návrší po levé straně silnice z Bulhar do Lednice bylo v roce 1989 prozkoumáno 25 hrobů a v následujícím roce dalších 30 hrobů, které se svým tmavým zásypem jasně rýsovaly ve žlutém písčitém podloží. Prozkoumáno bylo celkem přes 50 hrobů z 9. stol. s početným

výskytem dětských pohřbů. Mrtví byli ukládáni nejčastěji v poloze na zádech s rukama podél těla nebo v oblasti pánve, orientovaní více méně západ - východ. Většina prostých hrobových jam byla nehluboká, pouze ojediněle byli zemřelí ukládáni do prostornějších hlubokých hrobů. Velké procento hrobů bylo bez jakékoliv výbavy, častějším nálezem je pouze železný nožik či přezka, ve třech případech se vyskytla celá nádoba - hrnec šedohnědé barvy z jemně zrnitého materiálu s výzdobou rytých vlnic a horizontálních rýh. Dva ženské hroby obsahovaly vedle bronzových kroužků a olověných spirálek, stříbrné náušnice s oboustranným hrozníčkem a zdobeným spodním obloukem a náušnice košíčkovité.

Nekropole u Bulhar patří k velkomoravským pohřebištím venkovského charakteru, kterých u nás nebylo mnoho kompletně prozkoumáno a bohužel to platí i v našem případě. Např. ve srovnání s pohřebištěm podobného typu u Velkých Bílovic lze konstatovat určité odlišnosti v množství milodarů či jejich skladbě i ve vlastním pohřebním ritu, což může být způsobeno různými faktory, mimo jiné i chronologickými.

V roce 1991 se vzhledem k úsporným opatřením a vzhledem k náročné přípravě kongresové výstavy rozsáhlejší archeologické výzkumy neuskutečnily. Přesto archeologové několikrát do terénu vyjeli, protože docházelo k narušování archeologických památek v důsledku stavební činnosti. Těžbou písku i amatérskými zásahy byly narušeny objekty na známé lokalitě "Pod Mušlovem". Menším záchranným výzkumem se podařilo prozkoumat čtyři zčásti již zničené zahloubené objekty - jámy kónického tvaru, datované na podkladě keramiky, včetně typických koflíků a soudkovitých hrnků, do starší doby bronzové, do období trvání věteřovské kultury. Z obsahu jam pocházejí zvířecí kosti, škeble, zlomky mazanice a parohové nástroje. Postupné osídlení této lokality je dokumentováno staršími nálezy, pocházejícími z porušených objektů doby laténské a římské.

Při obhlídce terénu před zahájením stavby základní školy v Mikulově na sídlišti "Pod strání" se v prostoru stavební jámy jeví několik tmavých míst. Poskrývce se vyrýsovalo přibližně 10 větších objektů nepravidelného tvaru, z nichž byly dosud kompletně prozkoumány 4 jámy. Archeologického materiálu z nich není mnoho, jedná se o běžnou náplň, rámcově datovanou do mladší doby bronzové.

Za pomoci dobrovolných spolupracovníků průběžně probíhaly sondážní práce na lokalitě "Liščí díry" na katastru obce Drnholec. Sonda I v délce 33,5 m prořezala příkop s oblým dnem a nasypanou vyvýšeninou, ohraničenou vůči příkopu téměř dva metry vysokým příkrým svahem. U západního okraje sondy bylo objeveno spálené dřevo a pod ním obilky. Násypové vrstvy obsahovaly minimální množství keramiky z mladší doby hradištní. Druhá sonda byla vedena na severním okraji hrbetu nad příkopem a zachytila asi 40 cm široký žlábek včetně kůlové jamky.

Tato lokalita zřejmě náleží do skupiny poměrně málo známých mladohradištních opevnění, převážnou většinu keramiky lze datovat do 12. stol. Podle dosud zjištěné situace zde ve 13. století osídlení nepokračovalo. Otázkou zůstává, zda je čelní nasypané těleso se stopami konstrukce pozůstatkem hradby, respektive zvýšeným areálem.

Ani v extrémně chladných podmínkách v prosinci minulého roku archeologové v Mikulově neodpočívali. Z podnětu MÚ Mikulov jsou totiž průběžně prováděny náročné rekonstrukční práce na tzv. Ditrichštejnské hrobce, jejichž součástí byl i archeologický průzkum. Ditrichštejnská hrobka stojí na místě někdejšího kostela sv. Anny a mikulovské Lorety, věrně napodobeniny Santa Casy z italského Loreta. Založil ji v roce 1623 kardinál František Ditrichštejn vedle již existujícího kapucínského kláštera. Po odstranění původní podlahy se uvnitř interiéru kaple objevilo zdivo nestejné skladby, jehož datování nebylo možno ve vzniklé terénní situaci archeologickými metodami jednoznačně určit a to jak z důvodu naprosté absence datovacího materiálu, tak vzhledem k nezřetelné stratigrafii. Pod oltární menzou procházela souvislá kamenná plocha, považovaná původně za apsidu nějaké starší stavby, což však nebylo výzkumem potvrzeno. Dvě sondy v interiéru hlavní lodi, hluboké zhruba 2,5 metru až po úroveň nastupující spodní vody, procházejí kompaktní vrstvou navážky s kameny a úlomky cihel. Sondami se tak nepodařilo přispět ke zpřesnění datování zdiva pod podlahou v hlavní lodi kostela.

Obr. 1. Šitbořice. Polozemnice horákovské kultury v pozadí příkop starobronzové opevnění osady.

Poblíž dnešního vchodu do kaple se nacházela krypta kanovníků. Výzkum krypty dosud nebyl dokončen. Předběžně lze konstatovat, že obsahuje nejméně pět značně dislokovaných rakví se silně narušenými kostrami. Při jejich preparaci byly objeveny pozůstatky obuvi, mitra, textilie s ditrichštejnským znakem a jiné předměty. Po dokončení výzkumu krypty budou kosterné pozůstatky předány k antropologickému rozboru.

Poslední akce v závěru roku 1991, na níž se mikulovští archeologové podíleli, se týkala břevlaského zámku. V souvislosti s nadcházející rekonstrukcí celého objektu, který má být přebudován na hotel, byly vně i uvnitř stavby hloubeny statické sondy. Pracovníci Regionálního muzea v Mikulově se o stavební aktivitu na zámku dovedli až v její finální části, takže nemohli zasáhnout do lokalizace sond, jež byly umístěny s ohledem na potřeby stavbařů v západním křídle zámku vně i uvnitř objektu. Druhotně bylo odebráno množství střepů, z nichž některé vykazují mladohradištní stáří.

Po dohodě se přistoupilo k výzkumu největší sondy u paty kruhového schodiště v západním křídle zámku. Zjištěná situace v podstatě odpovídá poznatkům E. Kordiovského z výzkumu v roce 1977. V profilu sondy nebylo zjištěno žádné zvrstvení, obnažené kompaktní základové zdivo postupovalo až do hloubky cca 5 metrů, kdy nastupovala spodní voda. Z celého obsahu sondy se nepodařilo získat žádný průkaznější datovací materiál, pro dendrochronologický rozbor byla odebrána část dřevěného trámu.

V následující výzkumné sezoně roku 1992 nás čeká záchranný výzkum na náměstí T. G. Masaryka v souvislosti s výstavbou nového kostela sv. Václava, kde lze očekávat závažné poznatky o počátcích Břevlavi. Také bychom se chtěli vrátit na lokalitu v Šitbořicích a dokončit výzkum mladobronzového sídliště v Mikulově "Pod strání".

Obr. 2. Sedlec - půdorys klílové stavby.